

ISSN 0543-1220 | UDC 82(05)

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

Др ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ, секретар, др ЈОВАН ДЕЛИЋ,
др БОЈАН ЂОРЂЕВИЋ, др ПЕР ЈАКОБСЕН, др ОЛГА КИРИЛОВА,
др МАРИЈА КЛЕУТ, др ПЕРСИДА ЛАЗАРЕВИЋ ДИ ЂАКОМО,
др ГОРАН МАКСИМОВИЋ, др ГОРАНА РАИЧЕВИЋ, др ИВО ТАРТАЉА,
др СВЕТЛАНА ТОМИН, др РОБЕРТ ХОДЕЛ, др ВИДА ЏОНСОН ТАРАНОВСКИ

Главни и одговорни уредник

Др ЈОВАН ДЕЛИЋ

КЊИГА ШЕЗДЕСЕТ ЧЕТВРТА (2016), СВЕСКА 3

МАТИЦА СРПСКА

Мср Немања З. Каровић

ПИТАЊЕ КАО ПОЕТИЧКА СТРАТЕГИЈА У *ПЛАНЕТИ ДУНАВ* ЉУБОМИРА СИМОВИЋА

У раду је истакнута нарочита учесталост упитних реченица у стиховима Љубомира Симовића, а потом су питања сагледана као песнички поступак који се, захваљујући својој многозначности, одражава на бројне и међусобно различите области смисла збирке *Планета Дунав*. Посебна пажња посвећена је тумачењу песничких питања у циљу херменеутичког сазнавања природе гласа који их изриче. Из испитивања сложених односа између чуђења и запитаности произашло је интерпретативно трагање за филозофским тежњама лирског ја. У завршној целини рада аналитички је истраживан могући каузални однос између субјективног осећања угрожености и самоисказивања кроз упитне реченичне конструкције.

Кључне речи: питање, песнички поступак, запитаност, угроженост, филозофија.

1. Поетички значај питања. Није неопходна нарочита читалачка помоћ и пажљивост, да би се уочило како Симовићеви песнички искази, почевши од *Словенских елеџија* (1958) и *Шлемова* (1967), преко *Субојие* (1976), *Видика на две воде* (1980), *Источница* (1983), па све до три последње збирке песама, *Љуске од јајења* (1998), *Тачке* (2004) и *Планете Дунав* (2009), често задобијају упитни граматички облик. Питања су, са мањом или већом учесталашћу, стална поетичка карактеристика Симовићевог лирског гласа у безмало свим песничким књигама, али мора се нагласити да у трилогији *Планета Дунав*, коју чине претходно поменуте три последње збирке песама, овај поступак достиже највиши ниво фреквентности. О томе речито сведочи чињеница да се у *Планети Дунав*, која се састоји од укупно 138 песама, у чак 62 песме може пронаћи стиховани облик упитне реченице. Уколико њима придодемо и песме које су испеване у форми загонетке, у којима се запитаност постиже и без коришћења упитника, открива нам се да су питања садржана у готово половини од укупног броја песама Симовићевог опширног трокњижа. У претходним редовима нисмо користили, за књижевну

критику уобичајенији, термин *реторичко питање* из најмање два разлога: први, јер је свако реторичко питање пре свега упитна реченица, којој се тек у контексту песничке изражајности приписује реторичност, а други и важнији, јер у поезији Љубомира Симовића нису сва питања реторичка. Дакле, термин питање, с једне стране, у себи садржи шири и обухватнији семантички опсег, а са друге, прикладнији је и прецизнији за коришћење у контексту Симовићеве поетике.

Учесталост, обликотворни значај и укупну поетичку важност упитних реченичних конструкција у стиховима Љубомира Симовића потврдила је и у више наврата истакла досадашња књижевна критика. Тумачећи песму *Учишљелица из Таора*, Радивоје Микић упућује да питањима Симовић постиже „семантичку отвореност“ и „неодређеност смисаоних тонова“ (Микић 1996: 147), док Александар Јовановић овај поступак сагледава кроз, за Симовића карактеристичан, „реторички замањ“ (Јовановић 1993: 141). Јован Делић поетичку проблематику питања смешта у шири контекст дијалогичности, односно „усмјерености на туђи говор, глас, ријеч“ и тежње ка постизању „илузије усмености“ (Делић 2011: 63), док Предраг Петровић примећује да се у Симовићевом песништву могу пронаћи готово све врсте реторских питања: еротезе, еперотезе, антипофоре, еротеме, пузме, анаценозе, симбулеузе, затим истиче да песнички субјект питањима изражава властито виђење света, те да „реторички организованим језиком производи особено сазнање о свету“ (Петровић 2011: 127), и у наставку текста закључује: „Питање постаје носилац песничког сазнања о парадоксима људског постојања, могућност да се виђено онеобичи и потом из равни присутног и актуелног измести у митско време и простор у коме се указује суштинска праслика стварности“ (Петровић 2011: 133).

Поетички значај питања у поезији Љубомира Симовића не исцрпљује се у чињеници да се она као песнички поступак јављају учестало. Њихова фреквентност сугерише нам пре свега да би их ваљало препознати као сталан песнички поступак и одредити као једну од поетичких константи Симовићевог укупног стваралаштва. Такође, истраживање питања које би се ограничило искључиво на реторички контекст и стилско-изражајну ефектност значајно би сузило потенцијалне области тумачења и у извесној мери стеснило херменеутички хоризонт. Сматрамо да се поетички капацитети песникових питања обухватније могу истражити уколико Симовићеве упитне реченице у стиховима сагледамо не као реторичко поступање, већ као комуникациони процес, или, прецизније речено, говорни догађај. То значи да бисмо, делимично се користећи Јакобсоновом лингвистичком теоријом, питање схватили као поруку која је смисаоно усмерена у најмање три правца: ка адресанту, адресату и референту. У том смислу ваљало би се подсетити да

„у сваком комуникационом догађају, па тако и у сваком говорном догађају, који је комуникациони догађај *par excellence*, *иошиљалац (емитивни, адресани)* шаље поруку *примаоцу (реципијенту, адресату)* о

одређеном *предмету* (*референту*), који Јакобсон назива *контекстом*“ (КАТНИЋ-БАКАРШИЋ 1999: 2).

Када наведене елементе јакобсоновског учења пренесемо у домен тумачења песничког текста, Симовићева питања указују нам се као својеврсна трострука поетичка чворишта која читаоцу имплицитно пружају сазнајни увид у особености лирског гласа (адресанта), затим лица којем је питање упућено (адресата), али и смисаоног садржаја који је питањем исказан (референта). Једноставније речено, тумачење упитних реченица Симовићеве поезије добро је полазиште за истраживање песникове поетике, због тога што омогућава слободно интерпретативно кретање кроз три значајне области лирског света. О овоме ваља рећи још понешто.

1.1. Будући да се Симовићев лирски глас учестало оглашава и самоисказује упитним реченичним конструкцијама, анализа постављених питања показује се као легитимно средство херменеутичког сазнавања субјекта. Тумачење се тада ослања на смисаону усмереност питања ка адресанту или, јакобсоновски речено, заснива на његовој експресивној функцији. Питање увек нешто саопштава о ономе ко га изговара, открива порекло гласа из ког је проистекло и детерминише позицију говорника, те на различите начине богати наше знање о песничком субјекту. Питање се тако открива као двоструко усмерена епистемологија: субјект упитном реченицом тежи да сазна свет, а кроз истоветно питање допушта читаоцима да откривају његово биће. Постављајући питање, субјект отвара врата света, али истовремено пушта у себе свет *с оне сйране чийања*. Значај наведене интерпретативне методе за тумачење Симовићеве поезије огледа се понајпре у чињеници да се у трилогији *Планећа Дунав* јављају различити лирски гласови, при чему је управо смисао постављених питања кроз која се исказују једини начин међусобног разликовања. Субјект који се у свету песничког дела изненада објављује изговарајући упитну реченицу, за собом оставља траг запитаности који ће тумача књижевног текста нужно довести до идентитета говорника. Разлике међу бројним лирским гласовима *Планеће Дунав* темељне су, дубоке и непремостиве, а њихова аксиолошка полазишта сасвим супротна, што се врло лако да уочити када се упореде, рецимо, питањем оглашени говорници циклуса *Deus ex machina* са запитаним лирским гласовима из песама *Сйо са воћем и ѿврћем* и *Приближавајући се високом ѿланинама*. Наиме, у поменутом циклусу, кроз питања као што су „Добро, / примићемо тог вашег Бога, / наћи ће се кашика и за њега, // само нам кажи: / на шта ради тај Бог, / на дрва, / или на струју?“ (Симовић 2012: 47)¹³ или „Само нам кажите: / како се тај Бог / укључује, // како / искључује?“ (48) испољава се један обезбожени свет чије је разумевање Божје егзистенције опосредовано одвећ земаљским и приземним принципима рада машине. То су гласови глава затворених

¹³ Све стихове трилогије *Планеће Дунав* преузимамо према Симовић 2012.

поклопцем¹⁴, а ума сведеног у уске границе профаног, утилитарног и прагматичног света. Симовићу су била довољна свега два питања да суштински ослика и јасно представи безбожнички систем мишљења, који духовне и метафизичке категорије снижава у раван ниских, земаљских потреба, односно обесмишљава, свдећи их на ниску меру и уске оквире властите духовне заосталости. Запитаност испољена у песмама *Сјо са воћем и њоврћем* и *Приближавајући се високим њланинама* сведочи о битно другачијој позицији песничког субјекта. У првој песми питањем је изречена не само похвала лепоти воћа и поврћа, већ је, што је нама значајније, истовремено изражена и субјектова изразита религиозна свест о божанској свеprisутности, док у другој песми, замишљен над питањем о постанку планина, лирски глас препознаје чудесно стваралаштво Божје руке.

1.2. Питање може послужити и као извор грађе за истраживање и сазнавање онога коме је упућено. Тада се херменеутичка пажња усмерава на оно смисаоно тежиште упитне конструкције које се тиче примаоца поруке, односно адресата, другим речима, у први план интерпретације долази, терминима теорије језичких функција казано, конативна функција питања. Који су то адресанти имплицитно садржани у питањима Симовићевих лирских гласова? Реципијенти су бројни и међусобно различити, а да бисмо то показали, навешћемо неке од њих: адресант може бити субјект (*Ауђојорјреј са бубама у ѓлави*, *Ауђојорјреј са ѓкорјијом*), божанска инстанца (*Мравињак*, *Праѓ Беоѓрада* 7), саговорник из песме (*Укрѓавање у Нојев ковчеѓ код Беоѓрада*, *Последњи суд*, читав циклус *Пред рајским врађима*) или сасвим неодређен, а тада заправо понајвише сличан читаоцима (*Бурђевдан*, *Кујна и остјава*). Дакле, у трилогији *Планетја Дунав* откривамо широки распон од а) класичног реторичког питања упућеног непознатом адресату, који може бити сваки читалац понаособ, или ћутљивом и *обезреченом* имагинарном саговорнику, не да би се добио одговор, већ изразило чуђење, постигла уверљивост или саговорник подстакао на размишљање¹⁵; преко б) упитних реченица које су део лирског дијалога; па све до в) питања које субјект поставља самоме себи у тренуцима интензивне рефлексивне самозагледаности.

1.3. Питања нужно упућују на одређени предмет, на извесни семантички садржај. Када се у центру истраживачког фокуса нађе предмет поводом којег адресант шаље поруку адресату, онда је посреди заправо тумачење референцијалне функције питања. Оно што се у лингвистичким проучавањима говорних догађаја означава референтом, у песничком тексту аналогно је тематском усмерењу које је детерминисано изреченим питањем. Једностав-

¹⁴ Наслов једине, али трочлане, песме циклуса *Deus ex machine* гласи *Главе њод њоклојцел*. Интересантно би било истражити развој метафоре поклопца у поезији Љубомира Симовића од збирке *Шлемови* до ознаке за ограничену свест техничког и десакрализованог света у каснијим збиркама.

¹⁵ У таквим случајевима није важно коме се питање поставља, него пред ким се изговара.

није речено, маркирајући и тумачећи референте Симовићевих песничких питања, у исто време се открива и одређује тематска садржина песама у којима се питања јављају. Чег се то тичу упитне реченице Симовићевих стихова? У *Планеји Дунав* постоји велики број појединачних питања, а свако има свој предмет којим изражава аутентичну тематску садржину. Стога на овом месту наводимо тек неке од њих: одређивање непознате појаве (*Ауџојорџреј са бубама у глави*), порекло и смисао догађаја (*Ђурђевдан*), етика самоубиства и морално самопроцењивање (*Ауџојорџреј са шкорџијом*, *Исјовесј о змији*), узнемирено очекивање будућих догађаја, анксиозна нестрпљивост, неиздрживост неизвесности (*Мравињак*), трагање за метафизичким спаситељем (*Пољед са Београдске џврђаве џрема северу*), испитивање егзистенцијалног простора (*Тамни вилајет*), стрепња пред непознатом егзистенцијалном угроженошћу (*Облачно јесење вече са чудовишћем*, *Лейње јујро са чашом и шањиром*, *Мујној и крвавој*, *Дочек рибарских чамаца који уз обалу Дунава џрисџају с великом рибом*), загледаност у мистично наличје појава и ствари (*Пољед на Дунав у време високоџ водосџаја*), трагање за пореклом и значењем речи (*Сињајевина*, *Неџвијеђе*) итд.

Због, с једне стране, бројности питања и њихове поетичке комплексности, а са друге, ограниченог обима рада, у наставку текста издвојићемо два проблема која произлазе пре свега из запитаности Симовићевих лирских гласова и покушати да на њих понудимо један могући одговор. Позабавићемо се следећим питањима: да ли се из упитних реченица може ишчитати филозофска позиција песничког субјекта и какав је однос између осећања угрожености и стања запитаности?

2. Филозоф на путу. Питања се могу сматрати поетичком константом Симовићеве поезије због тога што су као песнички поступак доследно присутна у широком стваралачком и временском луку од прве збирке *Словенских елеџија* до скорашње *Планеје Дунав*, али и због тога што се показало да је мера њихове учесталости из књиге у књигу све већа. Несумњиво мноштво упитних реченица у стиховима Љубомира Симовића аналитичку пажњу неминовно усмерава и ка следећем проблему: да ли фреквентност питања у *Планеји Дунав* проузрокује и сразмерно јављање њиховог нужног дијалектичког пара – одговора. Чак и површан увид у Симовићев песнички текст показао би да питања и одговори не стоје у директној пропорционалности, већ напротив, да упитних конструкција има несразмерно више, што убедљиво доказују бројне песме код којих се последњи лирски исказ окончава знаком питања, као што су: *Ђурђевдан*, *Кујна и осџава*, *Ауџојорџреј са шкорџијом*, *Пољед са Београдске џврђаве џрема северу*, *Праџ Београда 7*, *Тамни вилајет*, *Исџина о џланинама*, *Нуџа џесма*, *Облачно јесење вече са чудовишћем*, *Мујној и крвавој*, •, *Чудо са рибам*а итд. Чак и када након упитника уследи одговор, читалац не наилази на јасан, недвосмислен и коначан исказ, већ на својеврсну претпоставку или нагађање, у којима и даље струји рефлекс запитаности и непрекидни тон чуђења. Неке од песама које посведо-

чавају такво поступање песника су: *Сињајевина, Нецвијеће, Исјовесѝ о змији, Жене Сѝароѝа завеѝа, Олуја над Беоѝрадом, Беоѝрадски леѝѝни фесѝивал 2*. Неретко, упитна реченица коју изговори лирски глас не само да не доводи до одговора, већ изазива читав низ нових питања. То својеврсно уланчавање упитних конструкција саобразно је са, за Симовића толико карактеристичном, поетичком стратегијом набрајања. Наведени поступак можда је понајбоље описао сâм песник, у песми *Ауѝоѝорѝреѝ са ѝкорѝијом*, када је, у тренуцима наглашене поетичке самосвести, време исписивања стихова изразио следећим речима: „Док ја нижем ову питалицу“ (18).

На основу претходно реченог, може се закључити да је позиција песничког субјекта у дијалектици питања и одговора померена на ону страну која је обележена тензијом смисаоне недовршености и напетошћу ишчекивања одговора. Интересантно је да се наведена тензија испољава не само у равни значења, већ и на плану звучања, прецизније, реченичне интонације. Подсетимо се:

„Као код изолованих речи, тако и код реченица у српскохрватском језику разликујемо две основне интонације: узлазну и силазну. Која ће од ових двеју интонација карактерисати реченичну реализацију, наш говорни акт, то у првом реду зависи од природе реченице, затим од субјективног односа говорног лица према ономе што нам саопштава“ (Ресо 1991: 88).

Док изјавне реченице, како вели Асим Пецо у наставку текста, карактерише узлазни тон у првом њеном делу, а затим интонациони пад при реченичном свршетку, упитне реченице најчешће одликује узлазни тон до самог краја, јер оне, будући незавршене, очекују продужење у облику одговора. Пре него што истражимо каквом су реченичном интонацијом обележени Симовићеви упитни песнички искази, морамо поменути и следећу проблематику:

„Посебан проблем у склопу овог питања је интонациона разлика између реченица различите синтаксичке вредности. Несумњиво је да постоји разлика у интонацији између исказа упитног карактера типа: 'Готово?' [...] и упитне реченице типа: 'Јесте ли ми род...?' У првом примеру питање се исказује реченицом афирмативног склопа, тј. ту не постоје посебна морфолошко-лексичка обележја којима се указује на интерогативност, због тога у оваквим случајевима интонациона средства преузимају на себе ту функцију“ (Ресо 1991: 94).

Уколико је узлазна интонација присутна и у упитним реченицама које у свом склопу имају и морфолошко-лексичке ознаке интерогативности, онда су посредни „посебни експресивни моменти који могу пратити и сваку другу реченицу, и сваки наш говорни акт. Овакву емоционалну обојеност, која прати говорну реализацију, неки називају емфатичним акцентом“ (Ресо

1991: 95). Узлазна интонација несумњива је у Симовићевим упитним реченицама у којима изостају морфолошко-лексичке ознаке упитности, као на почетку песме *Аућојорџрећ са бубама у џлави*: „Зоља? Комарац? Кромпирова златица? Балегар?“ (12), али је такође присутна и у питањима у којима је интерогативност постигнута већ врстама и облицима речи, као у стиховима *Тамноџ вилајейџа*: „У *џиџа* су нас ово утерали? У *џиџа* су нас ово затворили?“ (61) или *Облачне јесење вечери са чудовиџиџем*: „Зна ли ико да каже *џиџа* је ово? Ако није певац, *заџиџо* кукуриче? Ако није овца, *заџиџо* блеји? Ако је ово риба, *заџиџо* лаје?“ (94, подвлачење је наше). Дакле, и један и други тип упитних реченица код Симовића је обележен нарастајућом интонацијом, и у случајевима када је нужна, али и онда када њена употреба служи интензивирању експресивности и појачавању емфатичности стихова. Интонациона, али и семантичка тензија песама нарочито је продужена и због чињенице да одговори, који треба да снизе интонацију и умање напетост, често изостају, те изражајни занос изречених питања траје у својеврсном смислу и након што се читање песме оконча.

Чињеница је да се многе Симовићеве песме из трокњижја *Планејше Дунав* окончавају упитним исказом, али то не мора нужно да значи да је у њима одговор изостао, те да га, сходно томе, ваља потражити ван песме, већ нас може наново упутити на прочитани текст, сугерисати да је одговор, ипак, на дискретан, тајновит и суптилан начин, садржан у изреченим стиховима, или чак на оном месту на којем бисмо га најмање очекивали – у самом питању. При тумачењу поезије Љубомира Симовића није згорега имати у виду поменути смисаону и логичку инверзију, те поенту стихова наслућивати у садржини питања, а не у ишчекивању засебног, самосталног и коначног одговора. Уколико питања Симовићевог лирског гласа схватимо као неку врсту одговора, онда се неминовно морамо запитати шта им је претходило, односно који су узроци субјектове необичне запитаности која питајући одговара.

Упоредимо следеће песме. На једној страни је *Аућојорџрећ са џкорпиџом*, песма у којој лирско ја, након изненадног сусрета са пауколиком животињом, поставља низ питања везаних за компликовани однос између џкорпије и њеног репа. Запитаност је овде проистекла из немогућности разлучивања да ли је у природи отровне жаоке садржана могућност заштите и одбране или се у њој скрива потенција самоубиства. Песма започиње погледом на познатог зглавкара, али се даље развија уланчавањем упитних реченица које се тичу онога што је у џкорпији непознато. Сазнајни интерес лирског гласа понајбоље је изражен у следећем стиху: „можда постоји нешто што нико не зна, а џкорпија зна?“ (17). Потом, у песми *Ђурђевдан*, субјект је загледан у сасвим обичан, познат, свакодневан и донекле баналан приказ – паучину коју ветар цепа. Међутим, и у њему лирско ја препознаје или тек наслућује значење које остаје недокучиво: „је ли тај ветар, / који кроз букве дува, / свети Ђорђе лептира и мува?“ (13). Песме *Џто са воћем и џоврћем* и *Олуја над Беоџрадом* изграђене су идентичним поступком. У првој песми

субјект се пита да ли лепота хране на столу сведочи о присуству Бога у њој, а у другој да ли жене, под претећом олујом, са конопаца скидају веш или дивљи чаршави односе жене у облаке. Дакле, у свим наведеним песмама лирски глас полази од онога што је претходно било познато његовом искуству (шкорпија, ветар, паучина, храна на столу, чаршави на ветру), а потом открива наличје ствари и појава, препознаје присутност тајновитог, непознатог и несазнатљивог, под чијим утиском постаје зачуђен и запитан. На другој страни су песме *Тамни вилајет* и *Облачно јесење вече са чудовишћем*. У њима се, за разлику од претходно поменутих, од почетка до краја не појављује ниједан мотив за који би се могло рећи да припада субјектовом ранијем искуству, што значи да оне приказују директан сусрет лирског ја са непознатим, односно да контакт са несазнатљивим није претходно опосредован познатим. Док лирско ја *Тамног вилајета*, задобивши колективни облик лирског ми, са грозничавим нестрпљењем испитује скучен и непознат простор заједничке егзистенције, у песми *Облачно јесење вече са чудовишћем* покушава да утврди идентитет гротескног бића које је пред њим. Дакле, у првом типу песама, лирски субјект у познатом окрива непознато, те питања која из описане ситуације происходе имају следећи, сасвим апстраховани, образац: *шћиа је ово шћио иначе знам шћиа је?* Други тип песама има нешто другачију упитну схему, будући да песничко ја ступа у додир са ванискуственим стварима, бићима и појавама, па она гласи: *шћиа је ово шћио не знам (нишћи било ко дрући зна) шћиа је?* У оба случаја, то је несумњиво, субјект детектује оно што нико не зна, што не би ни могао да зна, а и да зна, уколико је носилац сазнања шкорпија или ветар, не може, чак и да хоће, да нам каже. Тако долазимо до основног полазишта и темељне одлике истраживане песничке запитаности – лирски глас *Планетје Дунав*, заправо, поставља питања баш зато што на њих нико не зна одговор. Због тога упитне реченичне конструкције у стиховима служе не да би се искао одговор, већ да би се стваралачки маркирало оно што је непознато, нерешиво, недокучиво и несазнатљиво и на тај начин преиспитале границе и могућности личног, али и укупног људског сазнања. Симовићево трокњижје указује нам се, пре свега, као израз дубоке замишљености и зачуђености пред догађајима, бићима и стварима, из које происходи субјектов одговор исказан питањем, које није ништа друго до чиста рефлексивна запитаности, али и својеврсна епистемолошка провокација света.

О доследној окренутости непознатом и помној загледаности у границе људског сазнања, које леже у основи метафизичке запитаности, проговориће и сам лирски субјект у песми *Плаво црвеног*. У трећем стиху прве строфе песничко ја саопштава: „ја видим оно што не види нико” (232) чиме истиче разлику, посебност и својеврсну доживљајну и сазнајну повлашћеност у односу на друге људе, затим у последња два стиха друге строфе вели: „ја у свему познатом, било то / јабука, јаје, видим непознато” (232) и тако открива садржину дубљег увида у ствари и појаве, то јест предмет и објекат властите загледаности, да би у последњој строфи, у стиховима: „уместо да се,

у црном, угасим, / или да се, с њим у судару, пеним, / ја се, напротив, удубљујем у црно“ лирски глас исказао начин на који ступа у однос са непознатим, методу којом општи са садржајима који превазилазе хоризонте његовог знања. Песма *Плаво црвено̄* има прворазредни аутопоетички значај јер темељно расветљава позицију лирског субјекта и служи нам као драгоцен прилог тумачењу природе Симовићеве песничке запитаности, зато што описује управо оне субјектове доживљаје који не само да претходе оглашавању кроз упитне реченичне конструкције, него их и проузрокују. Дакле, метафизичка питања лирског субјекта имају извесну историју и сложену генезу, представљају последњи и закључни чин богате пређашње унутрашње догађајности, која се протеже од субјектове издвојености од остатка света и сазнајне повлашћености у односу на друге људе, преко сусрета са жуђеним непознатим, до удубљивања у тамне просторе изван граница спознаје.

Вратимо се укратко на однос између упитне реченице и лица које ју је изрекло, односно на могућност сагледавања садржаја питања као грађе за тумачење и сазнавање лирског гласа из ког је упитност проистекла, о чему је више речи било на почетку рада. Уколико се, како смо утврдили, питање поставља пред непознатим и несхватљивим, а истовремено својим садржајем открива, расветљава и детерминише онога ко упитну реченицу изговара, онда би се из песама Симовићеве *Планете Дунав* могла апстраховати и ишчитати једна смела једначина идентитета, која би сажето гласила: *оно си чишо йишац, сишога йосиојшц онолико колико не знаш*.

Симовићева поезија проблематизује границу између питања и одговора, оспорава је, проналазећи јој слабе тачке, семантички је потамњује и чини мање осетном. Због тога није јасно да ли су Симовићева питања нерешива јер немају одговор или зато што су и сама својеврсна песничка врста одговора. У том смислу, изглед интерпункцијског знака питања указује нам се, уколико је аутору ових редака дозвољен излет у маштање над поетским текстом, као ваљана симболичка ознака Симовићевог толико учесталог поетичког сажимања смисла питања и одговора, јер у себи садржи извијену линију као слику запитаности, али и тачку као сигнал обавештења и одговора.

Загледаност у неоткривено и тешко доступно наличје ствари и појава, као и темељно и доследно удубљивање у несхватљиво, први су разлози који нас сугестивно упућују на могућност да у бићу лирског гласа наслутимо или назремо обресе филозофске фигуре. Због тога је на овом месту добро навести речи Карла Јасперса који у *Уводу у филозофију* вољно удубљивање истиче као једно од полазних филозофских пракси:

„Оно што религије чине преко култа и молитве има свој филозофски аналогон у вољном удубљивању, у испитивању себе, да би се доспело до самог бића. То се мора учинити у оно време и у оним тренуцима кад се у свету не бавимо циљевима овог света, а кад, ипак, не остајемо празни, него додирујемо баш оно битно, било на почетку дана, било на крају дана, било у међу тренуцима“ (JASPERS 1973: 221).

Песму *Ауїоїорїрети са бубама у злави* наводимо као еклатантан пример филозофског удубљивања у биће. Наиме, песник метафорички богати, развија и изграђује говорну фразу *имаїи бубице у злави*, како би је искористио да у пренесеном смислу проговори о субјектовој темељној загледаности у сопствени унутрашњи свет – угрожен бићима неутврђеног идентитета, што се опирају покушајима лирског гласа да их упозна, именује и објасни. Субјект је, како видимо, окупиран непознатим које је запосело његово властито биће. Посреди је, дакле, лирска саморефлексија или, Јасперсовим речником казано, усамљено филозофско освешћивање, из чега је као последица произашло самоосликавање, које песник смешта у наслов именујући га аутопортретом.

Карактеристичан изостанак коначних одговора у песмама *Планетије Дунав* сугерише нам да лирски глас знање не поседује, али да према њему осећа љубав, јер му несумњиво тежи. Да оваква особина лирског ја потврђује његову филозофску природу показују Јасперсове речи којима објашњава разлику између znalца и филозофа:

„Грчка реч филозоф (philosoph) настала је као супротност речи софос. Она означава човека који воли сазнање (знање) за разлику од човека који је себе назвао znalцем јер је поседовао знање. Тај смисао речи очувао се до данас: суштина филозофије је тражење истине, а не поседовање истине, без обзира на то како се често она одавала догматизму, то јест коначном, потпуном и поучном знању исказаном у ставовима“ (JASPERS 1973: 129).

Дакле, Симовићев лирски субјект је филозоф не онолико колико зна, већ колико пита.

Раније смо у раду утврдили да је лирски субјект у дијалектици питања и одговора померен на страну запитаности, односно позициониран у просторима обележеним семантичком тензијом и смисаоном недовршеношћу. Из наведене тврдње може се ишчитати још један ваљан аргумент о филозофској природи лирског гласа, односно његовим аутентичним истинотражитељским тежњама. Управо субјектова уроњеност у питања и ступање у стваралачки потентне области самоисказујуће запитаности, које је додатно појачано и интензивирано поступком уланчавања нових питања, која долазе на место и уместо ишчекиваног одговора, типична су филозофска поступања, јер „Филозофија значи: *бити на њућу*. Њена питања су битнија од њених одговора, а сваки одговор се поново претвара у ново питање“ (JASPERS 1973: 129, подвлачење је наше).

Уколико питања Симовићевог лирског субјекта не рачунају на одговор, већ теже да проблематизују свет, да епистемолошки изазивају стварност, дакле, уколико је у њиховој основи садржана изворна и аутентична филозофска тежња, онда се, сходно томе, и у њиховом зачетку налази исто оно што

стоји на извору сваке филозофије – чуђење.¹⁶ Отуда нам се метафизичка запитаност лирског гласа указује као филозофска врста одговора на претходеће чуђење пред светом.

Лирски субјект који се објављује и самоисказује питањима, за собом оставља пуноважне смернице и сигурне путоказе ка властитом бићу, зато што је природа изречених питања сагласна природи бића које их је поставило. Упитне реченице које су усмерене ка смисаоним садржајима који се не могу знати, откривају нам непатворену филозофску тежњу субјекта. Његова загледаност у непрозирно и несазнатљиво, заокупљеност непознатим и тајновитим, експлицитно истакнута у аутопоетичким стиховима песме *Плаво црвено*, а имплицитно садржана у многим песмама Симовићеве трилогије, темељне су поставке филозофског поглед на свет. Стога, речи Карла Јасперса којима разјашњава основе филозофирања можемо узети као потпуно саобразне природи лирског гласа *Планетије Дунав*:

„Онај ко мисли да све може да прозре, тај више не филозофира. [...] Ко се више не чуди, тај више не пита. Ко више не зна ни за једну тајну, тај више не тражи. Уз темељну уздржаност на границама могућности знања, филозофирање познаје и пуну отвореност за оно што се на границама знања показује као нешто што се не може знати“ (JASPERS 1973: 224).

3. ТРАЖЕЊЕ РЕЧИ И ВАПАЈ ЗА БИЋЕМ. Када се осврнемо на прву и последњу песму Симовићевог трокњијжа, то јест на почетне стихове збирке *Љуска од јајетиа* и последње стихове *Планетије Дунав*, дакле, на саме оквире дела, код којих се увек читава нарочита семантичка осетљивост, уочавамо да они стоје у смисаоно комплементарном односу, да међусобно комуницирају кроз специфичан узајамно дозивајући, односно дијалогски говор лирских мотива. Наиме, у песми *Бајалица њројив лејтиира*, која отвара трилогију, лирски глас тера лептире од себе, јер у његовој глави нема цвећа, док се у песми *Дочек рибарских чамаца који уз обалу Дунава њрисџају са великом рибом*, којом се књига затвара, описујући грандиозне и гротескне размере рибарског улова, заправо пева о неутолјивој глади але која стоји уз човека и чека да буде нахрањена. Дакле, у *Бајалици* је позиција лирског субјекта обележена одсутношћу цвећа, мотива којем се најчешће приписују позитивне или барем вредности које нису негативне, док је у *Дочеку рибарских чамаца*

¹⁶ „Из чуђења произлази питање и сазнање, из сумње у оно што се сазнало рађа се критичко испитивање и јасна извесност, из *човекове њојресеносџи* и свести о сопственој изгубљености извире питање о самоме себи.[...] Платон је рекао да је извор филозофије *чуђење*. Наше око нам је ’омогућило да стекнемо поглед на звезде, Сунце и небески свод’. Тај поглед нам је ’дао нагон за истраживањем свемира. Из тога се родила филозофија, највеће благо које су смртницима подарили богови’. А Аристотел: ’Јер чуђење је оно што је људе нагнало на филозофирање: најпре су се чудили ономе што им се чинило изненађујуће, затим су постепено ишли даље и питали се о преображавањима Месеца, Сунца и звезде, и о настанку свемира’” (JASPERS 1973: 133).

позиција лирског гласа одређена присутношћу але, чудовишног змијоликог бића које има карактеристично непријатељски однос према човеку. Прва и последња песма збирке, које личе на крајности истог распона, као да нам указују на дуг и сложен процес пражњења и нестајања људских и човекољубних, а нарастања дехуманизујућих и егзистенцијално угрожавајућих вредности. Отуда се трилогија *Планеџа Дунав* може читати као књига о томе шта се догодило у времену које је протекло између поменуте две крајности. И заиста, читалац Симовићеве књиге често наилази на песме у којима је описана и приказана човекова угроженост (чији извор може бити ситна гамад, елементарне силе, водене стихије или чудовишта), али и удаљеност од Бога, обезбожени људи и десакрализован свет.

У трилогији *Планеџа Дунав* осећање угрожености приказивано је на бројне, али и међусобно различите начине. Песме које ћемо навести као примере груписали смо према типу и врсти угрожености. Прву скупину чине песме у којима извори егзистенцијалне опасности нису смештени у спољашњи, већ у унутрашњи свет лирског субјекта. Већ наслов песме *Ауџиојорџреј са бубама у глави* најављује да је песма, уколико је тематски саобразна сопственом називу, настала као производ самозагледаности и откривања угрожавајућих уљеза у границама бића, а не у просторима ван њих. Поетички је индикативна чињеница да субјект не може да именује и идентификује угрозитеља, већ кроз питања и неуспешна нагађања набраја читав каталог различитих врста инсеката. Дакле, нису бубе стварни извори опасности, већ метафоричан песнички начин да непознату угроженост са нечим упоређи и на тај начин прикаже и опева. Песма *Исјовесј о змији* такође насловом упућује на саморефлексију и извор угрожености. Дела која је субјект почињено, а која сада исповеда, у потпуности су била условљена и контролисана осећањем страха. Убио је змију зато што је се бојао. Међутим, страх се одржао и након мучког убиства, о чему сведоче следећи стихови: „На крају, уплашен – и од мртве змије, / и од онога што сам учинио“ (166), што само значи да змија уопште и није била извор страха. Завршетак песме открива да стрепња и запитаност пред њом, происходе из самозагледаности. Опасност је унутра, у субјекту. Песма *Исјовесј о змији* приказује пут самосознаје и самооткривања у неколико корака, другим речима, описује страхом исцртане и тешко проходне стазе које воде до неповолне истине о сопственом бићу. Стихове *Дочека рибарских чамаца* сврстали смо у ову скупину због тога што субјект у њима на посредан и сугестиван начин говори о каузалној повезаности унутрашњег света човека и извора егзистенцијалне угрожености, односно истиче да је ала израсла јер смо је ми хранили, то јест да се опасност појавила нашом кривицом.

У другу групу спадају песме у којима субјект осећа страх пред будућим догађајима, при чему се међусобно стапају и прожимају осећање угрожености, неиздрживо ишчекивање страдања и из њега происходећа запитаност. У песми *Мравињак* дешавања из света инсеката саображена су великим

догађајима историје људскога рода. Угроженост и запитаност произлазе из субјектовог јасног предосећања да његова судбина зависи од намера и будућих поступака краља мрава, који управља мрављим мегалополисима и тврђавама које се експанзивно шире и претећи нарастају. У песми *Погледа са београдске тврђаве према северу* лирски глас нетремице посматра надолazeћу опасност – велику рибљу главу која се помаља из Дунава и из облака, која пристиже из хоризонталне и из вертикалне равни света. Субјект експлицитно истиче осећање језе и страве, а себе упоређује са беспомоћним црвом на удици. Пошто су разлози угрожености наведени, питање је усмерено ка нечему другом – ка имену или идентитету јединог бића које субјекта из невоље може избавити: „ко ће ме одбрани, црва на удици?“ (27). Песма *Облачно јесење вече са чудовицијем* сва је испевана у знаку трагања лирског гласа за именом и идентитетом угрозителја. Онај који питања изриче, себе доживљава и представља као будућу жртву непознате и неименоване опасности. *Укрцавање у Нојев ковчег код Београда* има несумњиво снажан библијски подтекст. Осећање угрожености и запитаност пред будућим догађајима ваља тумачити у контексту имлицитно присутног метафизичког троугла који чине: људска сагрешења, божанска инстанца и казна у виду потопа апокалиптичних размера. Да извори угрожености остају непознати, те да опасност још већом чини њена неодређеност, можда понајбоље показују песме *Лейње јујиро са чаџом и шањиром* и *Мујиној и крвавој*. У три последња стиха прве песме субјект јасно и директно исказује ограниченост сопственог знања о стварима и немогућност да открије и разуме одакле опасност вреба: „Не знам шта се иза свега крије / Насули су ме у тањир и у чашу, / а не знам ко ће да ме једе и пије!“ (93); док се у другој песми лирски глас непосредно обраћа извору опасности, али избегава да га именује, што је очигледно исказано већ својеврсном елиптичношћу наслова, те му као једина могућност преостаје да у последњим стиховима питањем изрази бојазан и стрепњу пред будућим догађајима.

У трећу скупину сабрали смо неколико песама у којима је угроженост и запитаност лирског ја изазвана снажним осећањем метафизичке напуштености. Стихови *Тамног вилајетја* густо су прожети питањима којима бројни и различити лирски гласови испитују простор у чије су блиске али неодређене границе туђом вољом бачене њихове егзистенције. Речи које изговарају не сусрећу се ни са чим другим до мраком и не додирују ништа осим непознатог. Јалови су сви покушаји именовања простора властитог постојања, ниједна реч не пристаје уз смисао за којим се трага. Неуспела нагађања о природи места у којем су се задесили, откривају да услови бивствовања не само да превазилазе нехуманост, већ задобијају размере инферналности. Паклени доживљај простора, који је проистекао из пренаглашеног осећања скучености и клаустрофобије, несумњиво сведочи о егзистенцијалној угрожености, неудобности света и метафизичкој тескоби. У песмама *Мрак на ираџу* и *Покуцај Благовести* лирски глас се пита о Богу смештен у свет из

којег је Бог протеран¹⁷. У обема песмама истакнута је прекинута веза са божанским и осликан десакрализован, или да се послужимо песниковим атрибутутом, *уџашени* свет. У првој, субјект из свеопштег мрака ишчитава амбивалентне духовне вредности: „Седиш на прагу, зуриш у мрак и не знаш / је ли све на свету погасио / зато што те је напустио, или зато / да би ти у мраку ближе пришао, Бог!“ (146). Иако наведени стихови могу истовремено сугерисати и могућност поновног приближавања Бога и човека, али и коначни раскол, у другој песми наглашена је песимистичнија варијанта разрешења овог односа. Наиме, сунчеви зрак који се некако пробио кроз небо затворено наслаганим облацима, успева тек на тренутак да обасја свега неколико далеких кућа које су – напуштене. Бог у *уџашеном светињу* нема више коме да се обрати, те због тога од нових *Благовесити* остаје само *йокушај*. Егзистенцијална угроженост субјекта, која је проистекла из осећања метафизичке напуштености, како на примеру ове песме видимо, не значи да је Бог напустио човека, већ управо супротно, да је човек одбацио Бога. У песми *Пољед на Дунав у време високог водостјаја* субјект питањем у познатом открива непознато, односно посматрајући Дунав не види само реку, већ и симболички начин којим се може суочити са истином. Међутим, истини не приводи свакодневни Дунав, већ онај који: „у доба дугих киша, / плавећи рибарска насеља и салаше, / носи и растура кућерицу од шаше?“ (114). Дакле, тек слика Дунава као потопа у малом, као реке која истовремено собом носи потенцију страдања и прочишћења, као воденог тока који изражава вољу нечег другог, већег и од човека и од Дунава – задобија одлике, смисао и улогу метафизичког путоказа. Осећање егзистенцијалне угрожености овде је сугерисано песничким истицањем да једини пут до коначне истине неминовно води преко страдања.

Већ из овог краћег интерпретативног осврта на три скупине Симовићевих песама, лако се може уочити неколико ствари о природи субјективне угрожености: (1) да долази из различитих области: унутрашњег света лирског јунака, будућих догађаја или интензивних доживљаја метафизичке усамљености; (2) да увек угрожава биће, то јест да прети егзистенцији, и то не само лирског субјекта, већ често и читавог људског рода; (3) да се често, с једне стране, угроженост преувеличава до библијских размера, док се, с друге, позиција лирског ја приказује као слабашна и крхка, па се стиче утисак да би његову постојаност могла да угрози много мања опасност од оне која се описује и слуги; (4) да егзистенцијална опасност никада није семантички обухваћена, савладана, одређена и дефинисана једним именом, то јест речју, већ непрестано измиче именовану, а тиме и спознању; (5) да

¹⁷ Сliku обезбоженог света проналазимо и у: читавом циклусу *Deus ex machina*, као и кроз циклус *Пред рајским вратицама*, али и у песмама: *Праг Београда 7*, *Последњи суд*, *Два сусрећа са шараном*, *Истина о клешћима*, *Чудо са рибама*, *Грмљавина*, *Горње куће*, *Наследнику чамца и алајна Андрије и Симона Пејра рибара џалилејских*, *Пророк Јона у риљем ресиорану*.

се као по правилу јавља у блиској вези са запитаношћу. До краја рада посветићемо се управо последњој тачки претходног набрајања, односно покушаћемо да дамо један могући одговор на питање да ли је однос између осећања угрожености и стања запитаности *коезистенцијалан* или *каузалан*, другим речима, да ли у фиктивном свету Симовићеве *Планете Дунав* егзистенцијална опасност и метафизичко питање постоје једно *иоред* другог или једно *због* другог.

Најпре ћемо навести песме у којима је присутна поетичка појава коју желимо да испитамо. У *Аутијорџрејџу са бубама у глави*, *Тамном вилајетџу* и *Облачној јесењој вечери са чудовиштем* лирски субјект се налази у истоветној ситуацији: он поставља низ питања, загледан у непознату, али претећу појаву с којом се суочио и која чини да се осећа егзистенцијално угроженим. У сва три случаја опасност се тиче бића, иако долази из различитих области: у првој песми припада унутрашњем свету лирског гласа, у другој простору који га окружује, а у трећој је приписана чудовишној појави из непосредне близине. Суочивши се са непознатом егзистенцијалном опасношћу, субјект изриче питања којима жели да именује извор претње, што ће рећи да је упозна, идентификује, семантички обухвати, смисаоно савлада, и коначно, да је разуме. Да је то прворазредни интерес лирског гласа и његова основна тежња, показује чињеница да у све три наведене песме упитно конструисани искази доминирају над обавештајним. Међутим, описану намеру субјект не успева да оствари. Уместо тога, суочава се са својеврсном језичком блокадом, као да је наишао на област смисла у коју је приступ речима забрањен. Иако наводи бројна имена којима жели да одреди извор угрожености, ниједно од њих није право. Субјект до краја остаје запитан и нем пред претећом појавом. Заправо, немогућност именовања указује се као генеричка сила постављених питања.

У разумевању ове појаве од велике помоћи нам је есеј Валтера Бенјамина *О језику уошћте и језику људи*. Бенјамин полази од претпоставке да човек језиком саопштава изрециви део свога духовног бића, односно да је у речима садржано оно што назива – језичким бићем човека, а потом закључује: „Дакле, човек саопштава властито духовно биће (уколико се може саопштити), тиме што све друге ствари именује“ (BENJAMIN 1974: 32). Када овај став применимо на три Симовићеве песме, увиђамо да немогућност лирског гласа да нађе реч којом ће именовати појаву којој присуствује, заправо није ништа друго до немогућност субјекта да изрази властито језичко биће. Као додатни аргумент за изнесену тврдњу подсетићемо се једне песме из Симовићеве збирке *Словенске елеџије*, која у контексту нашег испитавања има изразито привлачан наслов – *Тражење речи*. У њој субјект описује реч за којом непрестано и неуспешно трага, и у првом стиху треће строфе упоређује је управо са бићем, речима: „Да постоји ван нас ко биће!“ (Симовић 1985: 17). Трагање за речима и овде је у блиској вези са осећањем угрожености, што је посебно истакао Милосав Тешић, пишући о стиховима поменуте Симовићеве песме:

„Трагалац за речима настоји да у симбиотичкој заједници с њима изнађе једини ослонац у свету општег страха, несигурности и предато-сти неизвесној судбини. У завршној строфи песме он је, захваћен онеме-лошћу пред егзистенцијалном зебњом, лишен речи и у њему се свет – који као да догорева – указује у слици пропадања, оболелости, незнања и сићушности” (ТЕШИЋ 2010: 24).

Вредна је помена и реч којом Тешић веома ефектно и успело описује субјектово непрестано трагалаштво за речима и муке именовања, а која гласи – *изванречје*. Видимо да чврста веза осећања угрожености и потраге за речима, као и из ње производећи вапај за бићем, нису поетичка новина *Планете Дунав*, већ да су у Симовићевом песништву присутни још од прве збирке, због чега би циљ неког будућег рада могло бити њихово праћење кроз читав песников опус.

На овом месту ваља се запитати да ли утврђена немогућност именована ствари, односно немогућност изражавања властитог језичког бића, заправо сведочи о неком дубљем расколу у субјекту. У том смислу од помоћи нам је теза која гласи: „што је дух дубљи, тј. што је егзистентнији и стварнији, утолико је изрецивији и изреченији” (BENJAMIN 1974: 35), из које би проистекло да је субјектов боравак у *изванречју* знак духа који копни. Међутим, овим и даље остајемо у последицама, а не у разлозима претпостављеног раскола. Одговор се крије у коренима Бенјаминове језичке метафизике. Наиме, немачки аутор метафизички смисао именовања ствари ишчитава из *Светлог Исма*, прецизније, из Мојсијеве *Књиже Посиња*. Бог је речју створио природу, а човеку је оставио да стварање доврши именовањем: „Јер Господ Бог створи од земље све звери пољске и све птице небеске, и доведе Адаму да види како ће коју звати, па како Адам назове коју животињу онако да јој буде име” (1 Мој. 2, 19). Отуда, „божанска творевина завршава се тиме што ствари добијају име од човека, из кога у имену, говори само језик” (BENJAMIN 1974: 33). Међутим, ваља нагласити да човек ствари не именује случајно, већ их прво сазна тако што ослушне остатке стваралачке речи у њима, а потом налази одговарајућу реч.

„Човек се саопштава Богу кроз име које даје природи и припадницима сопствене врсте (у властитом имену), а природи даје име на основу саопштења које од ње прими, јер је и цела природа прожета безименим немим језиком, резидијумом стваралачке божанске речи, која се одржала у човеку као спознајуће име, а лебдећи над човеком као реч која доноси пресуду“ (BENJAMIN 1974: 45).

Дакле, да би именовао, човек прво мора да чује стваралачку Божју реч из ствари, стога што будуће одабрано име може бити само рефлекс божанске речи којом је ствар створена. Наведене тезе Бенјаминове метафизике језика од драгоценог су значаја за тумачење поетике *изванречја* Симовићевих песама. Лирски субјект *Ауђијорирејиа са бубама у глави, Тамног вилајетиа*

и *Облачне јесење вечери са чудовишћем* не може да изрази име, не налази праву реч, јер не чује стваралачку реч Бога од које је све настало. Из везе стваралачке Божје речи и људског именовања произлази да је немогућност изналажења имена ништа друго до несумњиви знак човекове удаљености од Бога. Сходно томе, субјектово осећање угрожености не долази споља и није проузроковано другим бићем, већ се налази дубоко у унутрашњем свету лирског гласа, и израз је непризнаване и потиснуте метафизичке кривце, док је неутажива жеља за именовањем сигнал жеље за повратком напуштеном Богу и изгубљеној истини.

Вратимо се сада унатраг истим аналитичким путем којим смо дошли до претходног закључка: из удаљености од Бога произашла је немоћ субјекта да чује стваралачку реч у стварима, због чега појаве не може да именује, а кад не може да их именује, онда не може да их сазна, а кад не може да их сазна, онда их назива различитим и вечито погрешним именима (од рибље главе која извире из Дунава, преко мрава, зоља, комараца, балегара, вашака, мишева и остале ситне гамади, до рупе, бунара, поклопца, сандука, рога, репа, чудовишта и але), због чега осећа угроженост од суочавања са неименованим непознатим, која није ништа друго до непризнато и метафоричним маскама скривено осећање метафизичке напуштености. Тражење речи знак је потраге за властитим бићем и жудње за апсолутном духовном утехом, или оним што је Тешић назвао *јединим ослонцем у свећу* (Тешић 2010).

На крају, да одговоримо на раније у раду постављено питање – да ли у фиктивном свету Симовићеве *Планеће Дунав* егзистенцијална опасност и метафизичко питање постоје једно *ћоред* другог или једно *због* другог. Сматрамо да између субјектовог осећања угрожености и стања запитаности постоји двострука каузалност, која се огледа у томе што лирски глас питањима покушава да превлада непознату претећу опасност, док у немогућности изналажења имена и одговора лежи истински извор и узрок угрожености.

ИЗВОРИ И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Библија. Београд: Александрија, 2008.

Делић, Јован. Дијалогичност пјесништва Љубомира Симовића и усмјереност на говор другога. Александар Јовановић, Светлана Шеатовић-Димитријевић (ур).

Песничке веришкале Љубомира Симовића. Београд: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, 2011, 59–78.

Јовановић, Александар. *Песници и ћреци*. Београд: Српска књижевна задруга, 1993.

Микић, Радивоје. *Песма: ћексћ и конћексћ*. Приштина: Григорије Божовић, 1996.

Петровић, Предраг. Симовићева песничка реторика. Александар Јовановић, Светлана Шеатовић-Димитријевић (ур). *Песничке веришкале Љубомира Симовића*. Београд: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, 2011, 123–140.

Симовић, Љубомир. *Планећа Дунав*. Београд: Београдска књига, 2012.

- СИМОВИЋ, Љубомир. *Хлеб и со*. Београд: Српска књижевна задруга, 1985.
 СИМОВИЋ, Љубомир. *Чийање слика*. Београд: Београдска књига, 2008.
 ТЕШИЋ, Милосав. Обележено и необележено, руку под руку. Јован Делић (ур.). *Пољед на две обале*. Београд: Београдска књига, 2010, 21–24.

*

- BENJAMIN, Walter. *Eseji*. Milan Tabaković (prev.). Beograd: Nolit, 1974.
 JASPERS, Karl. *Filozofija egzistencije, Uvod u filozofiju*. Ivan Ivanji (prev.). Beograd: Prosveta, 1973.
 КАТНИЋ-БАКАРШИЋ, Marina. *Lingvistička stilistika*. Budapest: Open Society Institute, 1999.
 ПЕСО, Asim. *Osnovi akcentologije srpskohrvatskog jezika*. Beograd: Naučna knjiga, 1991.

Nemanja Z. Karović

INTERROGATIVE SENTENCES AS POETICAL STRATEGY
 IN LJUBOMIR SIMOVIĆ'S *PLANET DANUBE*

Summary

In this paper we pointed out the elevated frequency of interrogative sentences in Ljubomir Simović's poetry. We suggested the fact that this type of sentence serves as specific poetic procedure, which impose multiple meanings on Simović's *Planet Danube* poetry book. We emphasized interpretation of questions being asked by the poet, with the purpose of hermeneutic understanding of poet's own voice. The function of identifying relations between wondering and questioning was to explain philosophical tendencies of lyrical subject. In the final segment of the paper we analysed the possible connections among subject's feeling of being jeopardized and his self-expression through interrogative sentences.

Мср Немања Каровић
 Докторанд на Филолошком факултету Универзитета у Београду
 Учитељски факултет Универзитета у Београду
karovic.nemanja@gmail.com

Зборник Матице српске за књижевност и језик излази годишње трипут,
у три свеске, које чине једну књигу.

Редакција 1. св. LXIV књиге Зборника Матице српске за књижевност и језик
закључена је 11. јула 2016.

Штампање завршено децембра 2016.

Издаје Матица српска, Нови Сад

www.maticasrpska.org.rs
e-mail: zmskj@maticasrpska.org.rs

За издавача:
Доц. др Ђорђе Ђурић
генерални секретар Матице српске

Стручни сарадник: *Јулија Ђукић*

Секретар Уредништва: *др Исидора Бјелаковић*

Лектор и коректор: *др Маја Сјокин*

Технички уредник: *Вукица Туцаков*

Слова за корице израдио: *Драган Вишњекруна*

Тираж: 500

Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампање Зборника Матице српске за књижевност и језик за 2016. годину помогло је
Министарство културе и информисања Републике Србије
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Штампа: Сајнос, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
80+82(082)

ЗБОРНИК Матице српске за књижевност и језик /
главни и одговорни уредник Јован Делић. – 1953, књ. 1– .
– Нови Сад : Матица српска, 1954– . – 24 cm
Три пута годишње.

ISSN 0543-1220

COBISS.SR-ID 9627138